

VROMRaad

Jaarverslag 2005

VROMRaad

Jaarverslag 2005

Voorwoord

De VROM-raad is per 1 januari 2005 in sterk vernieuwde samenstelling van start gegaan. Met genoegen bieden wij u het verslag aan van het eerste jaar van de vernieuwde VROM-raad. Uit dit verslag blijkt dat Raad en secretariaat met groot enthousiasme aan de slag zijn gegaan. Een behoorlijk aantal adviezen is al uitgebracht of in de steigers gezet. Wij hopen dat dit jaarverslag u niet alleen inzicht zal geven in wat achter ons ligt, maar ook zal doen uitzien naar de adviezen die de Raad de komende jaren nog zal uitbrengen. Als uw nieuwsgierigheid is gewekt, kunt u terecht op onze website (www.vromraad.nl) voor meer informatie, onder andere over het nieuwe werkprogramma.

De voorzitter
Mr. H.M. Meijdam

De Algemeen Secretaris
Drs. A.F. van de Klundert

Voorwoord	3
1 Om de kwaliteit van het politieke debat	6
Adviezen 2005	
2 Werkprogramma en adviezen 2005	10
3 Oude bomen? Oude bomen moet je niet verplanten	12
Groeiende vraag	13
Ga meer uit van stabiliteit	13
Investeer in nieuwe én bestaande woningen	13
Bied meer zekerheden en waarborgen	14
Publiciteit, reacties en doorwerking	14
4 Voorbij of vooruit? Woningcorporaties aan zet	16
Niet 'voorbij'	17
Wel 'vooruit'	18
Activering maatschappelijk vermogen	18
Meer aandacht voor regio, huurders en stakeholders	19
Rijk heeft ook inhoudelijke beleidstaken	19
Toezicht	19
Publiciteit, reacties en doorwerking	20

Inhoudsopgave

5	Milieu en de kunst van het goede leven	22
	Kernprobleem milieubeleid	23
	De paradox als oplossing?!	23
	Publiciteit, reacties en doorwerking	25
6	Geen dijkbreuk, geen trendbreuk	28
	Zorg voor ruimtelijke kwaliteit	29
	Ga voortvarend aan de slag maar blijf flexibel	29
	Organiseer de uitvoering samen met anderen	30
	Publiciteit, reacties en doorwerking	30
7	Debat over de evaluatienota klimaatbeleid	32

Bijlagen

1	Samenstelling raad en secretariaat	33
	Samenstelling raad per 1 januari 2005	33
	Medewerkers secretariaat per 31 december 2005	34
2	Taak en werkwijze VROM-raad	35
	Taak van de raad	35
	Werkwijze	35
3	Financieel Overzicht 2005	37
	Posten personeel	37
	Posten materieel	37
4	Recente publicaties raad	38
	Publicaties 2005	38
	Publicaties 2004	38
	Publicaties 2003	38
	Publicaties 2002	38
	Publicaties 2001	39

1

**Om de kwaliteit van
het politieke debat**

Inspelen op de politieke actualiteit met korte en praktisch bruikbare adviezen of kiezen voor meer diepgravende en wetenschappelijk onderbouwde adviezen die los staan van de waan van de dag? Dat is de kwestie waarmee de VROM-raad het eerste jaar van zijn nieuwe zittingsperiode is begonnen en geëindigd. In het jaar dat de rol en positie van de adviesraden weer eens ter discussie stonden, heeft de raad gedebatteerd over de gulden middenweg tussen wetenschappelijke distantie en politiek engagement in zijn adviezen.

Tijdens de eerste kennismakingsvergadering van de nieuwe VROM-raad op 26 januari 2005 verwees minister Dekker (VROM) met instemming naar de bevindingen van de evaluatiecommissie die eind 2004 het functioneren van de raad onder de loep had genomen. Deze commissie had onder meer aangegeven dat de adviezen van de raad weliswaar goed leesbaar zijn, maar wel wat scherper en meer operationeel mogen zijn. De minister adviseerde de nieuwe raad daarom om in de toekomst nog beter in te spelen op de beleidscontext en de dynamiek van het beleidsterrein.

Eind 2005 bleek de raad nog niet helemaal tevreden over de gevonden balans tussen de verschillende benaderingswijzen. Tijdens de eerste tussentijdse interne evaluatie, op 14 december 2005 in Utrecht, constateerde de voorzitter nog verschillende inzichten met betrekking tot de adviesrol van de Vrom-raad. Een deel van de raadsleden was van mening dat de raad meer wetenschappelijk te werk moet gaan, terwijl een ander deel had aangegeven behoefte te hebben aan een raad die zich meer nadrukkelijk richt op de actualiteit van het publieke debat.

De discussie werd afgerond met de conclusie dat de raad vooral het politieke debat wil verrijken, mede ter verhoging van de kwaliteit van de politieke besluitvorming. De raadsleden zijn het erover eens dat dit doel bereikt kan worden met een mix van korte- en langetermijnadviezen, mits er bewuster op kwaliteit wordt gestuurd. In geval van hoge tijdsdruk kunnen beter wat minder

adviezen worden geproduceerd als dat de kwaliteit ten goede komt. Verder willen de raadsleden in het vervolg de aanbevelingen, waar mogelijk, concreter en tastbaarder maken om aldus te bevorderen dat adviezen beter worden opgepakt en een grotere impact krijgen in beleidsdiscussies. Een goede afstemming met het departement, met name over de gevraagde adviezen, wordt daarbij van groot belang geacht.

Nieuwe functies raad

Bij een gezamenlijke terugblik op 2005 constateerden voorzitter Henry Meijdam en secretaris Bram van de Klundert een verandering in de adviesrol van de VROM-raad. Van de Klundert: 'We merken dat de raad niet langer uitsluitend voor of na een beleidsproces wordt gevraagd om advies. We worden steeds vaker gevraagd om ook tijdens het beleidstraject te adviseren. Dit brengt echter ook risico's met zich mee voor de onderbouwing van adviezen', aldus Van de Klundert die er op wijst dat de VROM-raad in het verleden vooral vanwege de grondige analyses veel gezag heeft opgebouwd. Van de Klundert: 'Voor de Tweede Kamer vervult de raad sinds kort in toenemende mate een speciale rol die niet staat beschreven in de wettelijke taakopdracht van de raad'. Dat is op zichzelf wel spannend, maar niet zonder risico. Het gaat om twee veranderingen. De eerste verandering kan worden toegelicht aan de hand van het Schipholadvies. In de aanvraag voor dit advies vroegen de betrokken staatssecretarissen² om een second opinion van de raad over de beleidsconclusies die ze hadden geformuleerd op basis van onderzoek dat ze zelf hadden uitgezet. Als je zo'n adviesaanvraag zonder meer accepteert, is er het risico dat het advies van de raad wordt gebruikt als een soort keurmerk waarmee het beleid van de bewindslieden kan worden gelegitimeerd. In de tweede plaats merken we dat de raad steeds

¹ De wettelijke taak van de VROM-raad staat omschreven in bijlage 2.1.

² Het betreft hier de staatssecretarissen Schultz van Haegen (V&W) en Van Geel (VROM).

vaker wordt gevraagd om de stapels rapporten die kamerleden dagelijks over zich uitgestort krijgen te ontsluiten en te analyseren. De recente adviesaanvragen rond Schiphol, de Zuiderzeelijn en de Noordvleugel³ zijn hiervan een voorbeeld. Als we dergelijke adviesaanvragen honoreren en ons ook nog verbinden aan het strakke tijdpad van lopende beleidsprocessen wordt de kans op fouten groter. De analyses van zulke, vaak complexe vraagstukken hebben immers noodzakelijkerwijs een globaal karakter. We schaatsen dus op dun ijs.'

Meijdam: 'Dat is waar, maar daarom hoeven we er nog niet voor terug te deinzen. Als we de planning van adviezen niet zelf in de hand hebben, is het zaak telkens zorgvuldig af te wegen of het van buitenaf vastgestelde tijdpad wel verenigbaar is met de kwaliteit die we willen leveren. Tot dusver hebben we mijns inziens een redelijke balans gevonden. Er is een evenwichtige mix tot stand gekomen van concrete en meer abstracte adviezen en van snelle en meer uitgebreide adviezen. Het milieuvadvis⁴ vind ik bijvoorbeeld geslaagd als een meer abstracte beschouwing die, op enige afstand van de actualiteit, bijdraagt aan het politiek en maatschappelijk discours rond het milieuvraagstuk. Anderzijds zie ik het advies over de woningcorporaties als een goed voorbeeld van een concreet en praktisch toepasbaar advies dat een waardevolle bijdrage kan leveren aan het oplossen van een actueel maatschappelijk probleem. Ik ben er dus voor om beide categorieën adviezen te blijven produceren.'

Interne en externe contacten

De voorzitter en de secretaris zijn tevreden over het overleg en de samenwerking met het departement van VROM. Van de Klundert ervaart

het overleg met de beide bewindslieden over het algemeen als 'heel plezierig'. Ter illustratie verwijst hij naar het informele gesprek met staatssecretaris Van Geel op 12 december 2005 naar aanleiding van de publicatie van het advies *'Milieu en de kunst van het goede leven'*. 'Dat vond ik een bijzonder constructieve bespreking, waarbij Van Geel blijk gaf van een serieuze belangstelling voor een inhoudelijke discussie over onze analyse en aanbevelingen.' Ook minister Dekker wordt geprezen om haar 'open houding'. Meijdam: 'Je merkt dat ze niet dogmatisch in de materie staat. Ze neemt de oplossingen die we aandragen altijd serieus in overweging.'

In september 2005 bezochten Meijdam en Van de Klundert samen het congres van de European Environment and Sustainable Development Advisory Councils (EEAC)⁵ in het Engelse Oxfordshire. Het jaarlijkse EEAC-congres met aan de VROM-raad verwante organisaties is een goede gelegenheid om te bouwen aan het netwerk van internationale contacten. De EEAC is een gemeleerd gezelschap met enerzijds organisaties die meer als belangenbehartiger optreden; de Engelse *'heritage foundations'* zijn daar een voorbeeld van. Anderzijds komen er organisaties die de overheid adviseren waaronder diverse duurzaamheidscommissies. De VROM-raad is tamelijk uniek in Europees verband. Op het congres van 2005 waren voor het eerst ook organisaties uit Oost-Europa vertegenwoordigd.

Diverse congresbezoekers pleitten ervoor om de EU vaker te kiezen als adressant voor beleidsadviezen. Tijdens de evaluatie in 2004 heeft de VROM-raad deze mogelijkheid ook overwogen. De uitkomst van de discussie was dat de raad de nationale regering toch blijft zien als de belangrijkste adressant voor zijn adviezen, ook als deze betrekking hebben op Europese kwesties. Advisering van de Europese Commissie of Raad van Ministers behoort niet tot de wettelijke taken

3 Deze adviestrajecten zijn wel in 2005 gestart, maar konden pas in 2006 worden afgerond. Om deze reden worden deze adviezen niet in dit jaarverslag behandeld.

4 Meijdam verwijst hier naar het advies Milieu en de kunst van het goede leven, dat de VROM-raad in september 2005 uitbracht. Zie ook hoofdstuk 5 van dit jaarverslag.

5 Zie ook: <http://www.eeac-net.org/>.

van de VROM-raad. Bovendien zou een advies van de VROM-raad in een Europese context al snel ondersneeuwen in de lawine van informatie die dagelijks in Brussel neerdaalt. De raad meent dan ook dat Europese kwesties het best bij de nationale regering kunnen worden aangekaart. De EEAC wordt daarbij vooral gezien als een belangrijk netwerk voor internationale kennisuitwisseling.

Voortgaan op ingeslagen middenweg

Mede vanwege het lopende Project Andere Overheid werd dit jaar binnen de departementen en in de media weer gedebatteerd over de rol en positie van de adviesraden⁶. Samenvoeging van adviesraden omwille van de efficiëntie en effectiviteit is daarbij een terugkerend thema. Daarbij zijn twee varianten mogelijk: één waarbij alleen de secretariaten van adviesraden worden samengevoegd en één waarbij ook twee of meer raden worden samengevoegd. Van de Klundert denkt dat er 'weinig winst' valt te behalen als er alleen secretariaten worden samengevoegd. 'Daar bereik je niet zoveel mee, omdat adviesraden in het algemeen relatief weinig administratie met zich meebrengen. Dus als een samenvoeging moet resulteren in een kleinere overhead, dan zul je moeten bezuinigen op inhoudelijke menskracht. En dat betekent weer dat je gewoon minder kunt doen.'

Ook samenvoeging van hele adviesraden heeft niet zijn voorkeur. Samen met Walter Kooy en Bert Verkooyen⁷ schreef Van de Klundert onlangs een artikel waarin een eventuele samenvoeging van de RLG, de RVW⁸ en de VROM-raad tot één raad voor de fysieke leefomgeving met maximaal 15 leden van de hand wordt gewezen. 'De deskundigheid is dan zo verspreid dat diepgaande discussie nauwelijks nog mogelijk lijkt en de kans

op dominantie van één deskundige groot wordt. Een kernraad met daaromheen deskundigen is een alternatief, maar heeft als nadeel dat er weinig continuïteit in de advisering zal zitten', aldus de secretarissen.⁹

Van de Klundert: 'Wij zien meer in voortbouwen op de huidige wijze van samenwerking waarbij per advies wordt bekeken wat de meest geschikte vorm van samenwerking is. Daar zijn allerlei modaliteiten in mogelijk, variërend van het informeel betrekken van elkaar bij lopende adviestrajecten tot meer formele samenwerkingsvormen waarbij verschillende raden vanaf het begin van een traject samen optrekken op basis van vooraf gemaakte afspraken.' Meijdam: 'Ik sta wat minder geharnast in deze materie. Zo kan ik me wel wat voorstellen bij een raad voor de fysieke leefomgeving. De structuren moeten echter altijd volgend zijn op de politieke visie op hetgeen je wilt bereiken!'

Hoewel ze verschillende accenten leggen, zien Meijdam en Van de Klundert voor de VROM-raad uiteindelijk dezelfde uitdaging weggelegd in een voortgang op de ingeslagen middenweg tussen een wetenschappelijke en bestuurlijke benaderingswijze. Door productie van een breed spectrum aan kwalitatief hoogwaardige en betrouwbare adviezen, waarin de gangbare overvloed aan beleidsinformatie kundig wordt geanalyseerd, gefilterd en gevalideerd, kan de VROM-raad de politiek in staat stellen tot betere inhoudelijke debatten en besluiten op hoofdlijnen.

6 NRC publiceerde in 2005 een serie artikelen over adviesraden onder de titel 'Radenrepubliek'.

7 Bert Verkooyen is secretaris van de Raad voor Verkeer en Waterstaat (RVW). Walter Kooy is secretaris van de Raad voor het Landelijk Gebied (RLG).

8 RLG: Raad voor het Landelijk Gebied; RVW: Raad voor Verkeer en Waterstaat.

9 Klundert, B. van de, Walter Kooy en B. Verkooyen (2006), 'Gemeenschappelijke kennis als kader voor ruimtelijke projectontwikkeling', in: A. de Rooij (red.), Krachtenfusie in de inrichting van Nederland; Fysica van Samenwerking II, pp. 263-272. Veen Magazines, Diemen.

2

Werkprogramma en adviezen 2005

De in januari 2005 nieuw ingestelde raad heeft enige moeite gehad zijn draai te vinden. Van de in het werkprogramma geplande adviezen zijn er uiteindelijk twee daadwerkelijk uitgebracht in 2005: het advies over de woningcorporaties en het advies voor de Toekomstagenda Milieu (zie tabel 1). Daar staat tegenover dat er drie niet-geplande adviezen zijn uitgebracht: het advies over het woonbeleid voor ouderen (een advies dat door de vorige raad was gestart), het advies over Ruimte voor de rivier PKB deel 1 en het verslag van het debat over de evaluatienota klimaatbeleid 2005. De overige adviezen die in de planning stonden voor 2005 zijn of worden uitgebracht in 2006.

Een belangrijke reden voor de ietwat moeizame start is volgens voorzitter Henry Meijdam gelegen in het feit dat de raad voor tachtig procent vernieuwd is na het vertrek van de oude raad. ‘We hadden te maken met een bijna volledig nieuwe raad die zelf ook een nieuw werkprogramma moest gaan opstellen en uitvoeren. Bovendien hebben we ook een minder Haagse raad, ofwel een raad die minder vanzelfsprekend vertrouwd is met de mores en het idioom in politiek Den Haag. Dat alles maakte dat het even duurde voordat de raad het ritme er goed in had zitten en ook zelf stukken ging produceren.’ In de loop van 2005 heeft de raad zijn draai gevonden en de productie opgevoerd. Bij een tussenstand in juni 2006 had de nieuwe raad inmiddels in totaal tien adviezen naar buiten gebracht.

Tabel 1: Overzicht geplande en uitgebrachte adviezen 2005

Geplande adviezen	In 2005 uitgebrachte adviezen
Toerisme en recreatie	Oude Bomen? Oude bomen moet je niet verplanten
De woningmarkt en de corporaties	Vorbij of vooruit? Woningcorporaties aan zet
Bedrijventerreinen	Geen dijkbreuk, geen trendbreuk; Advies over Ruimte voor de rivier PKB deel 1
Toekomstagenda Milieu	Milieu en de kunst van het goede leven; Advies voor de Toekomstagenda Milieu
Fysiek-sociaal	Verslag van het debat over de evaluatienota klimaatbeleid 2005
Uitvoering Ruimtelijke Plannen	

3

**Oude bomen? Oude bomen moet
je niet verplanten**

Veel ouderen zijn tevreden met hun woning en hebben weinig animo om te verhuizen. Het beleid moet hierop inspelen en meer uitgaan van stabiliteit van ouderen in plaats van doorstroming van ouderen. Voor veel ouderen is het belangrijkste dat hun woning blijft voldoen aan hun behoeften. Daarvoor zijn aanpassingen aan de woning nodig. Voor het deel van de ouderen met een grote zorgbehoefte zijn goede woonzorgvoorzieningen nodig. Nieuwbouw van dergelijke voorzieningen is dringend gewenst, want er is een forse achterstand.

Dit zijn de belangrijkste bevindingen uit het advies *'Oude bomen? Oude bomen moet je niet verplanten'* dat de VROM-raad op 17 maart 2005 uitbracht aan de Themacommissie Ouderenbeleid van de Tweede Kamer. Deze Themacommissie had de VROM-raad advies gevraagd over het te voeren woonbeleid voor ouderen. Ook de SER (werk en inkomen), de Raad voor Maatschappelijke Ontwikkeling (welzijn) en de Gezondheidsraad (gezondheid en zorg) hebben de Themacommissie geadviseerd. Het Sociaal en Cultureel Planbureau (dr. J. Kullberg) heeft ten behoeve van het VROM-raadadvies een achtergrondstudie gemaakt onder de titel *'Ouderen van nu en in de toekomst: hun financiële spankracht, zorgbehoefte en woonwensen'*.

Groeiende vraag

De vergrijzing gaat in Nederland niet alleen gepaard met een groeiend aantal ouderen, maar ook met toenemende verschillen tussen ouderen. Deze verschillen hebben vooral betrekking op de zelfredzaamheid. Zo zijn er verschillen in fysieke, financiële en sociale zelfredzaamheid. Dit laatste heeft consequenties voor het wonen. Er is een groeiende behoefte aan een ruimer en meer divers aanbod van woningen. Zowel in de huur- als

in de koopsector is meer variatie in kwaliteit en prijs gewenst.

Naast de vraag van welgestelde ouderen naar kwaliteit zal er ook altijd vraag zijn van ouderen met een bescheiden financiële draagkracht naar sobere en doelmatige woningen met zorgvoorzieningen. Gezien de grote verschillen in financiële draagkracht is het wenselijk de financiële steun van de overheid niet generiek in te zetten, maar specifiek voor de minst draagkrachtige ouderen die veelal in de huursector wonen. Het is evenzeer wenselijk in het beleid meer rekening te houden met de kracht van sociale netwerken en onderlinge hulp. Bovendien is er bijzondere aandacht nodig voor de groeiende vraag naar geschikte huisvesting van allochtone ouderen.

Ga meer uit van stabiliteit

Veel ouderen zijn tevreden met de woonsituatie en willen niet gaarne verhuizen. Deze wens tot stabiliteit rond de huisvesting zou veel meer in het beleid tot uitdrukking moeten komen. Om deze reden adviseert de VROM-raad de huidige beleidsoriëntatie op doorstroming voor ouderen te nuanceren. Door de vergrijzing zal de dynamiek op de woningmarkt afnemen. De mogelijkheden om meer ouderen in geschikte woningen te plaatsen door middel van woningbouw en woonruimteverdeling moeten daarom niet overschat worden.

Investeer in nieuwe én bestaande woningen

In de nieuwbouw voor ouderen met een grote zorgbehoefte is de laatste jaren een forse achterstand ontstaan. Deze achterstand belemmert een aanpassing van verouderde verzorgings- en verpleeghuizen. Alleen met een forse verhoging van de productie van aangepaste woningen kan de groei van de vraag naar meer en kwalitatief betere

woningen worden bijgehouden. Bovendien is er veel meer aandacht nodig voor aanpassingen in de bestaande woningvoorraad voor ouderen met een lichtere zorgvraag. Het gaat om kleinere en grotere aanpassingen, in huur- én koopwoningen en in zorg- en welzijnsvoorzieningen in en rond de woning. Over de geschiktheid van de woningen voor ouderen wordt naar het oordeel van de raad nog erg schematisch en weinig flexibel gedacht. In de bestaande woningvoorraad liggen nog tal van mogelijkheden.

In het beleidsdenken is het parool van de doorstroming te veel leidend en in de definitie van geschikte ouderenwoning wordt teveel gedacht aan de 'nultredenwoning', ofwel een woning zonder trappen (binnen en buiten). Maar niet alle nultredenwoningen zijn geschikt; ligging, woonomgeving en kwaliteit van deze woningen kunnen ongunstig zijn. En niet alle eengezinswoningen zijn ongeschikt; vaak kunnen eengezinswoningen met beperkte aanpassingen geschikt worden gemaakt voor bewoning door ouderen.

In herstructureringswijken zou de bestaande woningvoorraad meer moeten worden gezien op de mogelijkheden om voor bewoning door ouderen. De opgave moet dus veelvormiger geformuleerd worden.

Bij de aanpassing van de woningvoorraad aan de groeiende en meer diverse vraag van ouderen kan dus gebruik worden gemaakt van een bredere woningvoorraad dan in het verleden. Daarnaast kan meer gebruik worden gemaakt van het vermogen dat oudere huiseigenaars in hun woning hebben. Nu is de woningmarkt nog in tweeën gedeeld: in een huur- en een koopsector. Met arrangementen tussen koop en huur kunnen ouderen het in de woning opgeslagen vermogen veel beter benutten, bijvoorbeeld voor aanpassingen aan de eigen woning.

Bied meer zekerheden en waarborgen

Een helder sturingsperspectief van de rijksoverheid is gewenst. Nu is er nog veel onzekerheid over verantwoordelijkheden, over budgetten en beleidskaders. Veel partijen waaronder de corporaties en zorginstellingen dreigen nu te wachten, terwijl er forse investeringen nodig zijn voor de toekomst. Met een meer vraaggestuurde en gebiedsgerichte benadering kan vooruitgang worden geboekt bij het zoeken naar oplossingen. Bij de gewenste ontwikkeling van grootschalige intramurale zorg naar meer extramurale zorg op een kleinere schaal en met voorzieningen in de buurt adviseert de raad de rijksoverheid om de voorhoede van gemeenten, corporaties, ontwikkelaars, zorginstellingen te faciliteren en de achterhoede te stimuleren.

Publiciteit, reacties en doorwerking

Terugkijkend op de publiciteit en reacties kan gesteld worden dat de tegeltjeswijsheid uit de titel van het advies – *Oude bomen moet je niet verplanten* – door velen werd ervaren als een frisse en vernieuwende gedachte. Mede hierdoor heeft het advies een forse doorwerking gehad in de publieke gedachteontwikkeling over ouderenbeleid en wonen.

In het werkveld is het advies van de VROM-raad goed ontvangen. Tijdens een door de raad georganiseerde discussiemiddag met enkele deskundigen (januari 2005) bleek er veel steun te zijn voor het door de raad bepleite tweesparenbeleid voor investeringen: in nieuwe en bestaande woningen. In het verslag van de discussiemiddag luidt de boodschap richting Tweede Kamer: 'Als het gaat over markt en beleid is er slecht nieuws en is er goed nieuws. Het slechte nieuws is dat er jarenlang te weinig gebouwd is [...]. Het goede nieuws

Marja van der Tas:

‘Het op de plaats rust, het even niks doen; dat was natuurlijk de meest opzienbarende gedachte van het advies. Instituten doen vaak afbreuk aan de zelfredzaamheid en sociale contacten van mensen. Mensen kunnen beter oud worden in een vertrouwde omgeving met hun sociale netwerk om zich heen. Om die reden worden allerlei mankementen ook vaak voor lief genomen. En een woning met trappen heeft ook voordelen; door de gedwongen beweging zijn mensen ook beter en langer in staat hindernissen te nemen in het leven.’

is dat het probleem niet geheel hoeft opgelost te worden via de bouw van nultredenwoningen en dat er veel meer kansen zijn binnen de bestaande voorraad eengezinswoningen.’

Ook tijdens het congres dat de Themacommissie Ouderenbeleid organiseerde op 15 april 2005 in de Tweede Kamer werd er van diverse kanten positief gereageerd op het advies van de VROM-raad. Onder het publiek waren veel vertegenwoordigers uit de zorg en het welzijnswerk, waar men goed vertrouwd is met het inzicht dat het vaak beter is om de zorg naar de oudere cliënt te brengen in plaats van andersom, of het gegeven dat het sociale netwerk voor ouderen meestal belangrijker is dan allerlei fysieke ongemakken. De analyse en aanbevelingen uit het advies bleken dus goed aan te sluiten bij de laatste inzichten uit dat werkveld.

In de politiek heeft het advies een forse impact gehad. In februari 2005 hebben de voorzitter van de VROM-raad en de voorzitter van de raads-

werkgroep¹⁰ gesproken met de Themacommissie Ouderenbeleid van de Tweede Kamer over de voorlopige bevindingen van de raad. Dit gesprek heeft een zekere omslag in het denken bevorderd. In de themacommissie ouderenbeleid ging de aandacht vooral uit naar het faciliteren van de doorstroming van ouderen naar nultredenwoningen met passende zorgvoorzieningen en naar het realiseren van voldoende nieuwbouwwoningen. De nadruk op stabiliteit in plaats van doorstroming en op aanpassing van de bestaande woningvoorraad klinkt sterk door in *‘Lang zullen we leven!’*, het eindrapport van de themacommissie dat op 8 december 2005 werd aangeboden aan de voorzitter van de Tweede Kamer. De beleids-effecten laten nog even op zich wachten. Voor het zomerreces van 2006 debatteert de Kamer met het Kabinet over het ouderenbeleid naar aanleiding van het rapport van de Themacommissie en de Kabinetsnota *‘Ouderenbeleid in het perspectief van vergrijzing’* die in de zomer van 2005 is verschenen.

¹⁰ Het betreft hier respectievelijk: H.M. Meijdam en mw. M.C. Meijndertsma.

4

Vorbij of vooruit? Woningcorporaties aan zet

Het functioneren van de woningcorporaties staat ter discussie. De VROM-raad meent dat er voor hen nog steeds een belangrijke rol is weggelegd op de woningmarkt. Tegelijkertijd moedigt de raad de woningcorporaties aan het vertrouwen van de samenleving te herwinnen door zich meer open te stellen voor de invloed van buiten. Transparantie en maatschappelijke verantwoording van beleid en bedrijfsvoering zijn daarbij van groot belang. Ter ondersteuning moet de overheid duidelijker kaders stellen, vooral met betrekking tot de taken van woningcorporaties en de wijze waarop zij financiële middelen mogen inzetten en maatschappelijke verantwoording moeten afleggen.

Dit is de strekking van het advies 'Voorbij of vooruit? Woningcorporaties aan zet' dat de VROM-raad op 24 oktober 2005 heeft aangeboden aan de minister van VROM en de Vaste Kamercommissie VROM van de Tweede Kamer. De raad geeft met het advies een handreiking aan de minister bij de ontwikkeling van visie en beleid ten aanzien van de woningcorporaties. Deze handreiking bestaat uit twee delen. In de bijlage van het advies heeft de raad het lopende maatschappelijk debat over woningcorporaties geordend (zie **tekstbox 1**). Op basis van deze ordening heeft de raad een advies op hoofdlijnen uitgewerkt.

Niet 'voorbij'

Met de titel 'Voorbij of vooruit' wil de VROM-raad uitdrukken dat de woningcorporaties geenszins 'voorbij' zijn. Aan diverse grote maatschappelijke opgaven op woongebied kan niet worden voldaan zonder de inzet van corporaties. Het gaat hierbij om opgaven zoals huisvesting voor degenen die zichzelf niet kunnen redden op de woningmarkt, de stedelijke vernieuwing en de woningbouw. Woningcorporaties vervullen op woongebied een

Tekstbox 1: De voeding voor het lopende debat over woningcorporaties

Onderstaande zeven adviezen hebben het lopende debat over de corporaties gevoed.

- > *Bewijzen van goede dienstverlening* van de Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid (WRR 2004) over maatschappelijke dienstverlening en de bijbehorende verkenning van de volkshuisvesting;
- > *Vertrouwen in de buurt*, het advies van de WRR (2005) over de maatschappelijke opgaven op buurniveau en de rol die corporaties daarbij zouden kunnen spelen;
- > *Ondernemerschap voor de publieke zaak*, het advies van de Sociaal Economische Raad (SER 2005) over maatschappelijke ondernemerschap;
- > *Woningcorporaties: naar een duidelijke taakafbakening en een heldere sturing*, het advies van onderzoeksbureau RIGO (2005) over de positie van woningcorporaties in opdracht van de Tweede Kamer en de hoorzittingen die naar aanleiding van dit rapport zijn gehouden;
- > *Lokaal wat kan, centraal wat moet*, het advies van de commissie De Boer (2005). De minister van VROM en de brancheorganisatie van woningcorporaties, Aedes, hebben deze commissie ingesteld om te adviseren over de relatie overheid en corporaties;
- > *Verbetering positie en zeggenschap huurders*, het advies van de commissie Leemhuis (2005). De minister van VROM en de Woonbond hebben deze commissie ingesteld om te adviseren over de positie en zeggenschap van huurders;
- > *Corporaties lokaal verbinden, presteren en verbinding zoeken zonder vrijblijvendheid*, het advies van de commissie Sas (2005). Brancheorganisatie Aedes heeft deze commissie ingesteld om te adviseren over de te volgen koers om het vertrouwen bij politiek en bestuur te versterken.

Peter Boelhouwer:

‘Het advies over de woningcorporaties was niet wereldschokkend maar wel nuttig. Het overzicht van de eerder gepubliceerde rapporten werd breed gewaardeerd en als geheel is het een nuttig steuntje in de rug voor het beleid van de minister. Enigszins vernieuwend was wel het voorstel om de inkomensgrens voor de sociale huursector op te rekken naar grofweg de ziekenfondsgrens. Ik ben blij dat de minister die aanbeveling van ons heeft overgenomen, want daardoor kan wellicht enige consensus bereikt worden in de lastige discussie over scheefwonen.’

bijzondere rol die andere partijen niet op zich willen of kunnen nemen. Zo dragen ze bij aan de stabiliteit van de woningmarkt, aan het tegengaan van risicoselectie en aan het creëren van toegangs- en doorstromingsmogelijkheden op de woningmarkt. Ook hebben ze een grote impact op de leefbaarheid in de stad.

Om deze redenen is de raad voorstander van een brede sociale huursector. Als doelgroep van deze sector ziet de raad de huishoudens met een inkomen tot de ziekenfondsgrens. Een brede sociale huursector moet hand in hand gaan met een eerlijke concurrentie en een gelijk speelveld tussen corporaties en marktpartijen op het niet-gereguleerde deel van de markt. Op deze wijze kan ook antwoord gegeven worden op vragen van de Europese Commissie over staatssteun aan woningcorporaties.

Wel ‘vooruit’

Een aanmoediging aan de corporaties om ‘vooruit’ te gaan is echter ook op zijn plaats. De vrijblijvendheid in de corporatiesector moet doorbroken worden. De corporaties moeten zich meer open stellen voor de invloed van buiten. Dit kan zijn de inbreng van gemeente, rijk, huurders en lokale belanghebbenden. Openheid vergt transparantie in beleid en bedrijfsvoering, evenals de bereidheid om verantwoording af te leggen over waarom zaken wel of niet uitgevoerd zijn. Daarnaast is een helder kader van de overheid van groot belang voor onder meer de taken, de inzet van het maatschappelijk vermogen en de afbakening van het werkterrein.

Activering maatschappelijk vermogen

Bij diverse corporaties is er een mismatch tussen het beschikbare vermogen en de maatschappelijke opgaven waaraan zij moeten voldoen. Bij

corporaties met een relatief lage solvabiliteit zijn de opgaven, onder andere voor herstructurering, nieuwbouw en zorg, doorgaans veel groter dan bij corporaties die meer vermogend zijn. De bestaande opdeling van het vermogen in de sector over zo'n vijfhonderd afzonderlijke corporaties leidt ertoe dat dit vermogen niet over de hele linie actief wordt ingezet en benut. Er is geen ingebouwde prikkel om te investeren, in het eigen bezit dan wel in het bezit van anderen.

Voor een doeltreffende en doelmatige inzet van het maatschappelijk vermogen in de corporatiesector is dus een prikkel nodig. De raad denkt aan een periodieke vermogensafhankelijke heffing waarvoor vrijstelling kan worden verkregen, afhankelijk van de mate waarin corporaties investeren in maatschappelijke taken op het gebied van nieuwbouw, herstructurering, wonen en zorg. Met de opbrengst van de heffing kan steun worden verleend aan (voor-)investeringen in die gebieden waar de nood het hoogst is. Om de huidige vrijblijvendheid te doorbreken moet dit zogenoemde 'matching-arrangement' zowel een verplichtend karakter als een publieke grondslag hebben. Actieve corporaties kunnen in dit arrangement worden beloond. Een dergelijk arrangement bevordert niet alleen de doelmatigheid in de benutting van non-profitvermogen, het geeft tevens een impuls tot investeringen.

Meer aandacht voor regio, huurders en stakeholders

Het regionale niveau is het beste schaalniveau voor de aanpak van problemen op de woningmarkt. Het ligt daarom voor de hand om op dit niveau tot afspraken te komen tussen overheid en woningcorporaties. Dat gemeenten meer invloed willen hebben op de inzet van de woningcorporaties is legitiem. Daarbij mag van de gemeente wel worden gevraagd helder en evenwichtig aan te geven wat zijn visie en inzet is. Bij langdurige geschillen tussen gemeenten en corporaties bieden

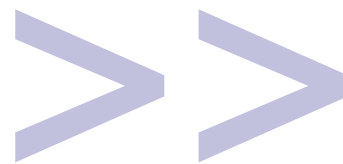
'mediation' en arbitrage mogelijk uitkomst. Met huurders moeten nieuwe vormen van participatie worden ontwikkeld. Voor lokale belanghebbenden ziet de raad een grotere rol weggelegd bij het leveren van input voor de beleidsontwikkeling van de corporaties.

Rijk heeft ook inhoudelijke beleidstaken

De minister is volgens de VROM-raad meer dan alleen systeemverantwoordelijke, zoals de commissie De Boer heeft voorgesteld. De minister moet ook de ruimte hebben om inhoudelijk kaderstellende doelen te formuleren. Druk op de rijksoverheid om zich niet met elke uitwerking en uitvoeringskwestie te bemoeien, is terecht. Dit moet echter niet uitmonden in onverschilligheid van rijkswege. Naar het oordeel van de raad heeft het Rijk op verschillende gronden – grondwettelijke zorg voor huisvesting, bewaken van doelmatige en rechtvaardige werking van woningmarkt – de taak om ook een inhoudelijk woonbeleid te voeren. Dat bij de invulling en uitwerking ruimte wordt gegeven aan gemeenten, woningcorporaties en andere partijen om hun verantwoordelijkheid te nemen, is niet meer dan logisch.

Toezicht

De raad is van mening dat het *financiële* toezicht een belangrijke rol vervult. De rol van het Centraal Fonds Volkshuisvesting heeft in dit verband geen wijziging. Met vele anderen meent de raad dat het *maatschappelijk* toezicht veel beter kan. Het is nu afstandelijk en daardoor erg formeel wat tot onbegrip en irritatie leidt. Dit toezicht moet én 'lokaler' én 'maatschappelijker' worden. Voor het maatschappelijk toezicht denkt de raad aan een systeem van verplichte en onafhankelijke visitaties. Punten waarop de visitatie zich zou moeten richten zijn: de formulering van

de maatschappelijke opgaven, de inbreng van huurders, gemeente en overige stakeholders hierbij en de inzet van het maatschappelijk gebonden vermogen in relatie tot de opgaven. Nemen corporaties de aanbevelingen van de visitatiecommissie onvoldoende serieus, dan kan de minister sancties opleggen.

Publiciteit, reacties en doorwerking

De vracht aan rapporten over het onderwerp (zie tekstbox 1) had een grote behoefte gecreëerd aan een helder overzicht. Het advies van de VROM-raad voorziet in deze behoefte, zo blijkt uit reacties van diverse gemeenten, adviesbureaus en corporaties die het hebben aangemerkt als 'een handig advies'. De adviesbijlage is ook opgenomen in diverse readers op het gebied van volkshuisvesting. Tijdens het gesprek met de betrokken raadsleden over het advies op 15 november 2005 toonde minister Dekker zich eveneens erkentelijk voor de inventarisatie en analyse van de adviesrapporten door de raad.

Na de bespreking van het advies met de VROM-raad stuurde minister Dekker op 12 december 2005 een brief naar de Tweede Kamer waarin zij haar beleidsvoornemens inzake de woningcorporaties kenbaar maakte. Met het in de brief aangekondigde beleid zet de minister ten minste vier stappen vooruit in lijn met het raadsadvies, zo constateren Peter Boelhouwer, Karin van Dreven, Sandra Kessels en Vincent Smit¹¹ in een gezamenlijk artikel in het Tijdschrift voor de Volkshuisvesting van januari 2006. Ten eerste wordt met deze brief de legitimiteit van de woningcorporaties gegarandeerd. Net als de VROM-raad stelt de minister dat de corporaties een groot goed zijn met een grote taak in het wonen. Ten tweede is de verbreding van de sociale huursector door optrekking van de inkomensgrens van 20.000 naar de 'ziekenfondsgrens' van circa 33.000 euro geheel in lijn met het raadsadvies. Hierdoor kan de vaak theoretische discussie

over 'scheefwoners', die als ware 'profiteurs' vele goedkope huizen 'bezet' zouden houden, tot het verleden gaan behoren. Ten derde zijn de auteurs positief over het feit dat de minister een aantal sancties achter de hand wil houden voor aanpak van woningcorporaties en gemeenten die niet aan hun taken voldoen. Overeenkomstig de wens van de raad geeft zij daarmee aan ook verantwoordelijkheid te willen nemen voor het systeem van woningcorporaties als geheel. Ten vierde blijkt de minister zich goed te kunnen vinden in de standpunten van de raad inzake regionale verschillen en schaalvergroting. Ze biedt ruimte voor maatwerk – afgestemd op lokale en regionale maatschappelijke opgaven – en staat kritisch tegenover schaalvergroting, omdat dit niet per definitie leidt tot een doelmatige inzet van maatschappelijk vermogen.

Ten aanzien van de gewenste mobilisering van het maatschappelijk vermogen van 'rijke' corporaties en controle op de uitvoering van maatschappelijke taken kiest de minister voor andere maatregelen dan de raad voorstaat. In haar reactie op het advies (april 2006) schrijft de minister dat ze een verplichte en onafhankelijke visitatie niet vindt 'passen bij de relatie tussen de rijksoverheid die op hoofdlijnen stuurt en deze zelfstandige – maatschappelijke – ondernemers'. De minister vindt het van belang dat 'de sector zelf een visitatiestelsel ontwikkelt en implementeert'. Daarnaast wijst de minister verplichte matching af en bevestigt ze haar eerder aangekondigde voornemen om een investeringsdoelstelling voor corporaties in te stellen.

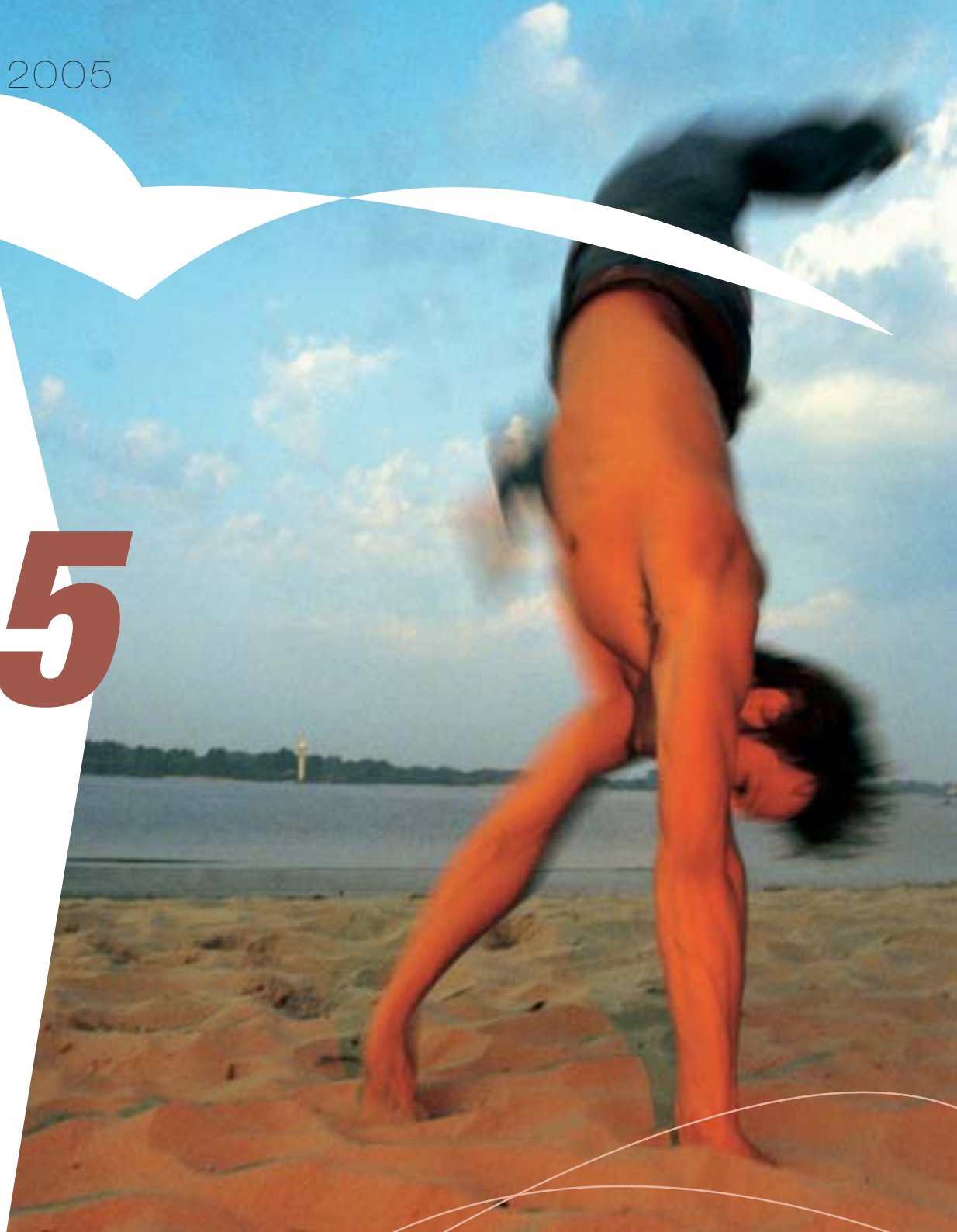
In april 2006 verscheen in *Christen Democratische Verkenningen*, het kwartaaltijdschrift van het wetenschappelijk instituut van het CDA, een artikel van Peter Boelhouwer, Vincent Smit en Sandra Kessels onder de titel 'Ondernemen met maatschappelijke legitimatie: de woningcorporaties aan zet'. Aan de hand van de uitgebrachte adviezen worden de standpunten rond een aantal hot issues in het gevoerde debat op een rijtje gezet. Eén issue betreft de vragen die de Europese Commissie in september 2005 stelde over eer-

¹¹ Peter Boelhouwer en Karin van Dreven zijn lid van de VROM-raad. Sandra Kessels en Vincent Smit zijn werkzaam bij het secretariaat van de VROM-raad.

lijke concurrentie tussen woningcorporaties en marktpartijen. Naar het oordeel van de raad moet Nederland serieus werk maken van een correct *'level playing field'* op het commerciële deel van de markt. De grote discussie met Europa heeft betrekking op de afbakening van 'het commerciële deel van de markt'. De raad is voorstander van een brede sociale sector en is ook van mening dat niet zo maar van Nederland gevraagd mag worden in te stemmen met het Angelsaksische model waarin de doelgroep voor woningcorporaties uitsluitend uit de allerarmsten bestaat.

5

Milieu en de kunst van het goede leven

Om het milieu de aandacht te kunnen geven die het verdient, moet het milieubeleid beter aansluiten bij wat mensen beweegt. Milieu is voor mensen geen doel op zich maar een bijna vanzelfsprekend onderdeel van het 'goede leven'. Het is een basale voorwaarde voor een gezond en veilig leven in een aangename leefomgeving. De overheid kan en moet veel meer meebewegen met deze ontwikkeling, onder meer door ondersteuning en stimulering van de vele duurzaamheidsinitiatieven die midden in de samenleving vorm krijgen.

Dat is de kern van het advies *'Milieu en de kunst van het goede leven'* dat de VROM-raad op 25 oktober 2005 heeft overhandigd aan staatssecretaris Van Geel. Met dit advies wil de VROM-raad zijn steentje bijdragen aan het debat over de (re)vitalisering van het milieubeleid dat door het kabinet is aangezwengeld met het uitbrengen van de *Hoofdpijnnotitie Toekomstagenda Milieu* op 5 oktober 2005. De hoofdpijnnotitie is een voorbode van de *Toekomstagenda Milieu*, die naar verwachting in april 2006 uitkomt. Met deze toekomstagenda wil het kabinet 'een nieuwe impuls geven aan het milieubeleid'. De visie en doelstellingen uit het NMP4 blijven daarbij gehandhaafd.

Kernprobleem milieubeleid

De raad onderschrijft de opvatting van het kabinet dat het milieubeleid nieuwe impulsen nodig heeft. Om zicht te krijgen op het type impuls dat het Nederlandse milieubeleid nodig heeft, analyseert de raad in het advies eerst globaal de achtergrond en oorzaken van de hardnekkigheid van de milieuproblemen.

In de ogen van de raad is het kernprobleem waar het milieubeleid voor staat dat de meeste politici en burgers momenteel een lage prioriteit toekennen aan de aanpak van milieuvraagstukken. Ze vinden zaken als veiligheid, integratie en sociale en economische zekerheid op dit moment urgenter dan milieu. Mede als gevolg van deze

prioriteitstelling wil geen enkele partij actief het voortouw nemen bij de aanpak van de structurele problemen. De betrokken actoren lijken op elkaar te wachten. Het milieubeleid dreigt daardoor vast te lopen in een impasse. De VROM-raad vindt dit een zorgelijke ontwikkeling vooral omdat we te maken hebben met grote en mogelijk onomkeerbare milieuproblemen, waaronder klimaatverandering en grootschalig verlies van biodiversiteit. Tegelijkertijd realiseert de raad zich dat technische emissienormen, streefwaarden en tamelijk abstracte milieuthema's zoals verzuring en biodiversiteit niet de meest inspirerende motivatie bieden om milieuproblemen aan te pakken.

De paradox als oplossing?!

De VROM-raad denkt dat een tweetal paradoxen aanknopingspunten biedt om een nieuwe impuls te geven aan het milieubeleid.

De eerste paradox is dat er in de samenleving tal van duurzaamheidsinitiatieven worden ontplooid, ondanks dat milieu 'uit' is. Burgers, milieuorganisaties, bedrijven en gemeenten zoeken volop naar nieuwe samenwerkingsvormen om het duurzaamheidsconcept handen en voeten te geven.

Deze initiatieven lopen uiteen van het planten van bomen tot het realiseren van een zero-emission-productielijn en van de ontwikkeling van een deelautosysteem tot een abonnement op een tas met biologische groenten. Kenmerkend is dat al deze initiatieven zich niet alleen op 'milieu' richten, maar meer op de verbinding tussen milieu en sociaal-culturele issues zoals gezondheid, welzijn, fysieke veiligheid, natuur en kwaliteit van de leefomgeving. Milieuverbetering is geen doel op zich, maar slechts een middel om gewenste kwaliteitsbeelden rond het goede leven te realiseren.

Mensen vinden milieu belangrijk en toch heeft het oplossen van de milieuvraagstukken een lage urgentie. Dat is de tweede paradox die aanknopingspunten biedt voor vernieuwing van het milieubeleid. Het feit dat milieu lager op de

maatschappelijke agenda staat, betekent niet dat mensen milieu minder belangrijk vinden. Een aantal andere zaken is alleen urgenter geworden. Milieu lijkt last te hebben van het fenomeen dat treffend door Henry Kissinger is omschreven als: *'the urgent drives out the important'*. Het is zaak dat de politiek het milieuvraagstuk niet verwaarloost, ondanks de opkomst van vraagstukken, zoals veiligheid en sociale en economische zekerheid, waaraan burgers een hogere urgentie toekennen. Een goede milieukwaliteit en lage milieurisico's zijn bepalend voor zaken als gezondheid en fysieke veiligheid. Gegeven het belang dat mensen aan deze zaken hechten, kan geconcludeerd worden dat de politiek gelegitimeerd is om de milieuproblemen aan te pakken.

Tegen deze achtergrond doet de raad in het advies een aantal concrete aanbevelingen om het milieubeleid nieuwe impulsen te geven.

Maak een wervende toekomstagenda gericht op duurzame ontwikkeling

Mits concreet en tastbaar gemaakt, kan van duurzame ontwikkeling meer inspiratie uitgaan dan van het probleemgestuurde en vaak erg ingewikkelde milieubeleid. Via duurzame ontwikkeling en het daaraan verbonden goede leven kan de brug naar de burgers worden geslagen. Tegen deze achtergrond stelt de raad voor dat het Ministerie van VROM zich in de toekomst sterker profileert als Ministerie van *Duurzaamheid* in plaats van als Ministerie van *Milieu*. Deze omslag zou ook tot uiting moeten komen in de beleidsagenda door deze te verbreden naar uiteenlopende duurzaamheidsthema's.

Stimuleer en versterk duurzaamheidsinitiatieven van onderop

Vanuit die bredere beleidsagenda dient VROM de vele duurzaamheidsinitiatieven actiever te

ondersteunen en te stimuleren, en wel vanuit een meer dienende dan sturende opstelling. De raad beveelt aan een aparte, laagdrempelige organisatie op te richten ter ondersteuning van duurzaamheidsinitiatieven die vanuit de samenleving zelf worden geïnitieerd. Deze organisatie kan ook een belangrijke bijdrage leveren aan de communicatie rondom deze initiatieven. Hiermee laat je ten eerste zien dat duurzaamheid in de maatschappij leeft. Ten tweede lok je discussies uit over de initiatieven en ten derde inspireer je anderen.

Onderzoek de mogelijkheden voor verdere decentralisatie

Om gemeenten, bedrijven en burgers nadrukkelijk te betrekken bij het milieubeleid, moeten zij wel op lokaal niveau zelf meer afwegingen kunnen maken. De raad pleit daarom voor het verkennen van de mogelijkheden voor verdergaande decentralisatie van het milieubeleid.

Maak de inspanningen en resultaten inzichtelijk en breed toegankelijk

De Nederlandse inspanningen en de bijbehorende resultaten op milieugebied kunnen veel meer aandacht krijgen in de communicatie met burgers en met name met jongeren. Het is daarbij van belang om realistisch en openhartig te communiceren in termen die de burger aanspreken. Er moet niet alleen aandacht worden besteed aan de succesverhalen, maar ook aan de mislukkingen en problemen.

Een verbrede milieu-agenda met een traditionele kern

Hoewel de raad pleit voor meer aandacht voor de burger, is hij van mening dat het meer traditionele milieubeleid de kern van het milieubeleid moet blijven. Dit beleid, dat zich met name richt op de internalisering van de milieukosten, moet vanzelfsprekend regelmatig onder de loep worden

genomen en efficiënter en slimmer worden gemaakt. Een verbreding van de milieuagenda doet daar niets aan af. Een bredere milieu- cq. duurzaamheidsagenda kan er echter wel voor zorgen dat meer wordt aangesloten bij zaken die mensen bewegen. Dat lijkt de belangrijkste stap die nodig is om het milieubeleid werkelijk een vernieuwende impuls te geven.

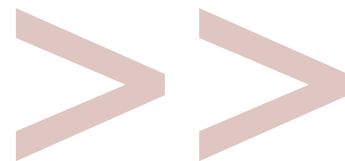
Publiciteit, reacties en doorwerking

Bij het uitkomen van het advies, heeft de pers vooral aandacht besteed aan de aanbeveling dat het Ministerie van VROM zich sterker zou moeten profileren als Ministerie van *Duurzaamheid*. Vanuit het milieuveld werd vooral instemmend gereageerd op de aanbeveling dat het milieubeleid meer moet aansluiten bij wat mensen beweegt en dat er meer aandacht moet komen voor bottom-upinitiatieven. Dit bleek onder meer uit de reacties op een samenvatting van het advies in het blad Milieu¹². Sommigen hadden alleen graag gezien dat de raad zelf een aantal integrale kwaliteitsbeelden in het advies had uitgewerkt om daarmee beter te kunnen aanhaken bij de belevingswereld van de burger.¹³ Het CE¹⁴ gebruikt het advies indirect in de training *Oefeningen in duurzame ontwikkeling* voor beleidsmedewerkers van provincies. Aanbevelingen zoals decentrale beleidsontwikkeling en het zoeken naar integrale oplossingen worden gehanteerd als richtsnoer bij oefeningen rond het operationaliseren van duurzame ontwikkeling in de dagelijkse beleidspraktijk.

¹² Werff, T.T. en M. Buiten (2006) 'Burgers blijven buiten beeld', in: Milieu, jaargang 12, nr. 1, pp. 6-7. Tiny van der Werff en Marc Buiten zijn beiden werkzaam bij het secretariaat van de VROM-raad.

¹³ Nijhuis, J. en G. Spaargaren (2006), 'Zoeken naar Kwaliteitsbeelden', in: Milieu, jaargang 12, nr. 2, p. 46.

¹⁴ Het CE is een adviesbureau in Delft op het gebied van milieu, technologie en economie.

Onderzoekers van Wageningen Universiteit¹⁵ - die door de raad waren gevraagd om een reactie te geven - vonden het een 'prikkelend en stimulerend advies'. 'Veel van wat in het advies geschreven wordt, is ons uit het hart gegrepen: zoeken naar draaipunten om vooral het nationale milieubeleid uit het slop te halen, meer aandacht voor de sociaal-culturele dimensie van het milieubeleid, beter aansluiten bij wat mensen als burger en als consument beweegt, en creatief nadenken over nieuwe beleidsinstrumenten richting 'civilsociety-actoren'. [...] Het zijn ons inziens vooral de nationale politiek en ambtelijk VROM die zich langs de door de raad voorgestelde lijnen zouden moeten heroriënteren.' Wat aan het advies ontbrak was volgens de onderzoekers vooral expliciete aandacht voor globalisering 'als noodzakelijk vertrekpunt en sluitstuk van een nieuwe oriëntatie op het milieubeleid'.

Gelet op de reacties lijken er zich twee stromingen af te tekenen in het denken over het toekomstig milieubeleid: een stroming die een versterking en verzakelijking van het milieubeleid voorstaat – in feite de lijn die met de Toekomstagenda Milieu wordt gevolgd – en een stroming die vindt dat men daarin juist te ver is doorgeschooten. Vooral deze laatste groep lijkt zich in het advies te herkennen.

De raad heeft nog geen formele kabinetsreactie op het advies ontvangen. Het advies heeft een beperkte doorwerking op de Toekomstagenda Milieu gehad. De agenda bevat een korte passage waarin direct aan het advies wordt gerefereerd: 'In lijn met het VROM-raad advies wil het kabinet, in nauw overleg met andere overheden, lokale initiatieven van burgers mogelijk maken. We richten ons op initiatieven die enthousiasme kunnen genereren over milieu en duurzame ontwikkeling en wanneer interessant, ook (door anderen) opgeschaald kunnen worden.'

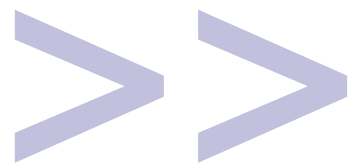
¹⁵ Prof.dr. ir. G. Spaargaren, prof. ir. A.P.J. Mol en prof. dr.ir. C.S.A. Koppén.

Bastiaan Zoeteman:

'Het is wat mij betreft nog wel een uitdaging om de impact van VROM-raadadviezen te vergroten. Om de doorwerking in beleid te vergroten, zouden we de adviezen ook met de ambtelijke top kunnen bespreken en dan bij voorkeur redelijk vroeg in het traject van beleidsontwikkeling. Want als je later komt, dan zie je vaak dat het ambtelijk team, mede vanwege de tijdsdruk, in zo'n koker terechtkomt waar niet veel meer bij kan. Daarnaast denk ik dat we meer ingang kunnen vinden als we onze gedachten delen voordat het advies is vastgesteld. Dan is er immers ook ruimte voor inbreng van de betrokken ambtenaren.'

Inmiddels wordt via een serie workshops met deskundigen nagegaan hoe duurzaamheidsinitiatieven uit de samenleving beter kunnen worden ondersteund. De directe aanleiding hiervoor was een brief van GreenWish¹⁶, gericht aan staatssecretaris Van Geel. GreenWish gaf daarin aan voorstander te zijn van het oprichten van een creatieve netwerkorganisatie voor het ondersteunen van duurzame initiatieven. Naar aanleiding van deze brief heeft het Ministerie de VROM-raad gevraagd een meer concrete uitwerking te geven aan deze aanbeveling. Met de geplande workshops gaat de raad in op dit verzoek, maar kiest daarbij niet de faciliterende organisatie maar de duurzaamheidsinitiatieven zelf als vertrekpunt voor de beoogde analyse en uitwerking. De raad zal medio 2007 verslag uitbrengen van de resultaten van de workshops aan staatssecretaris Van Geel.

¹⁶ GreenWish is een particuliere non-profitorganisatie die met behulp van subsidie (van VROM) en donaties ruggesteun geeft aan mensen met duurzame ideeën zodat er méér ideeën tot wasdom komen.

Geen dijkbreuk, geen trendbreuk

De door het kabinet voorgestelde maatregelen om meer ruimte te geven aan de rivieren verbeteren de veiligheid in het rivierengebied. Daarmee voorkomen ze weliswaar een dijkbreuk, maar vormen ze nog niet de trendbreuk die de VROM-raad noodzakelijk acht bij de aanpak van het rivierengebied. Naast alle inspanningen om overstromingen te voorkomen, moet er meer aandacht komen voor de ruimtelijke kwaliteit van het unieke rivierenlandschap.

Dit schrijft de VROM-raad in zijn advies 'Geen dijkbreuk, geen trendbreuk' dat op 31 oktober 2005 werd aangeboden aan de staatssecretaris van Verkeer en Waterstaat. De publicatie van het eerste deel van de Planologische Kernbeslissing (PKB) 'Ruimte voor de Rivier' vormde de directe aanleiding voor de staatssecretaris om de VROM-raad om advies te vragen. De staatssecretaris heeft het advies betrokken bij de vaststelling van deel 3 van deze PKB in november 2005.

Zorg voor ruimtelijke kwaliteit

De VROM-raad is positief over de dubbeldoelstelling in het beleid ten aanzien van het rivierengebied, waarbij tegelijkertijd wordt ingezet op verbetering van de veiligheid en ruimtelijke kwaliteit van het rivierengebied. De raad onderschrijft de wenselijkheid van een trendbreuk in het beleid door meer ruimte aan de rivier te geven om de veiligheid in het rivierengebied te vergroten. Tegelijkertijd meent de raad dat ruimtelijke kwaliteit - met behoud van de veiligheidsdoelstelling - veel beter gewaarborgd moet worden. In de PKB wordt veiligheid gezien als een resultaatsverplichting, ruimtelijke kwaliteit als een inspanningsverplichting. Dit is niet alleen een gemiste kans. Het is ook onverstandig en onverantwoord, aangezien de voorgestelde maatregelen door hun omvang een blijvende impact zullen hebben op de ruimtelijke kwaliteit van een uniek rivierenlandschap in Europa. De landschappelijke, cultuurhistorische, ecologische, sociale en economische waarden van het gebied

zijn dermate hoog dat de dubbeldoelstelling, ook in de uitvoeringsfase onverkort overeind moet blijven. Dit besef spreekt nauwelijks door uit deze PKB. De raad pleit daarom voor meer bezinning en bezieling op dit thema. Meer concreet pleit de raad voor een adequate borging van de kwaliteit in deel 3 van de PKB en in de nu volgende planvormings- en realisatiefase.

Ga voortvarend aan de slag maar blijf flexibel

De raad vindt een voortvarende aanpak van het rivierengebied van groot belang, maar pleit ook voor flexibiliteit en integraliteit in de benaderingswijze. Gedurende de uitvoering van het plan moeten nieuwe inzichten kunnen worden meegenomen. Zo is het een gemis dat het maatregelenpakket van de PKB is gebaseerd op een gedateerde kansenbenadering en dat meer actuele inzichten op basis van een risicobenadering genegeerd worden. Verder is het van belang dat er met enige flexibiliteit kan worden ingespeeld op voortschrijdende inzichten in klimaatveranderingen en de te verwachten rivierafvoeren.

Gedurende de uitvoering moet tevens de samenhang met maatregelen elders in de stroomgebieden (in het buitenland en aan de kust) voortdurend in het oog worden gehouden. Het rivierengebied maakt immers deel uit van een groter watersysteem. De interdependentie tussen maatregelen bovenstrooms en benedenstrooms dient explicieter te worden meegenomen bij de selectie van de maatregelen. Ten slotte is de raad van mening dat een langetermijnvisie sturend moet zijn bij de selectie van kortetermijnmaatregelen. De kortetermijnmaatregelen moeten passen in een strategisch en duurzaam langetermijnperspectief voor het gehele rivierensysteem. Krijgen we later geen spijt van deze maatregelen? Wordt goedkoop nu, geen duurkoop later?

Maarten Hajer:

‘Ook bij Ruimte voor de Rivier gaat het weer om de vraag hoe je het rijksbeleid zodanig kaderstellend kunt laten zijn dat het lokaal en in de regio uitwerkingsintelligentie mobiliseert. In het rivierenbeleid lukt dat nog niet voldoende. Je ziet nu weer een tegenstelling ontstaan tussen het rijk en de regio doordat het rijk het risicobeleid centraliseert. Voor de beheersing van het risico van overstromingen zou het echter veel beter zijn aan de regio's te vragen om voldoende opvangcapaciteit te realiseren. Dan kunnen de regio's zelf de beheersmaatregelen wel bedenken. Doelen stellen in plaats van middelen voorschrijven, dat blijft de uitdaging.’

Organiseer de uitvoering samen met anderen

De raad beveelt aan dat het Rijk de doelstellingen bewaakt én dat het Rijk de uitvoering samen met provincies, gemeenten en marktpartijen organiseert. Het actief betrekken en medeverantwoordelijk maken van andere partijen biedt meer perspectief op het realiseren van ruimtelijke kwaliteit. Juist op lokaal en regionaal niveau is er immers de nodige ervaring met het in balans brengen van veiligheidsdoelen en ecologische, economische, cultuurhistorische en sociale opgaven in het rivierengebied.

Publiciteit, reacties en doorwerking

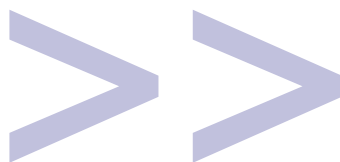
‘Geen dijkbreuk, geen trendbreuk’ is in verschillende kranten en tijdschriften besproken. In alle artikelen wordt veel aandacht besteed aan de kritiek van de VROM-raad op het kabinetsbeleid ten aanzien van de ruimtelijke kwaliteit. ‘Ruimtelijke kwaliteit rond rivieren schiet tekort’ kopt het VNG-magazine bijvoorbeeld boven een kort artikel in de editie van 4 november 2005. ‘VROM-raad geeft boeren steun in de rug’, aldus het Agrarisch Dagblad op 1 november 2005. De landbouwkrant van Nederland is blij met het pleidooi voor meer aandacht voor ruimtelijke kwaliteit en de beheersrol die de raad daarbij ziet weggelegd voor boeren in het landelijk gebied. Het advies is volgens het Agrarisch Dagblad ‘een hart onder de riem voor veel actiecomités van boeren en burgers, die dezelfde mening hebben als de raad, maar zich niet gehoord voelen’.

Staatssecretaris Schultz van Haegen (V&W) reageerde tamelijk defensief op het advies. Mede namens de ministers van VROM en LNV stelt ze in haar brief van 12 maart 2006 dat ze zich niet kan vinden in ‘de opvatting dat de mogelijkheden om de ruimtelijke kwaliteit te verbeteren onvoldoende zijn benut’. Ze geeft daarbij aan dat het

rijk, ook na de vaststelling van de PKB, de ruimtelijke kwaliteit op hoofdlijnen zal blijven toetsen. De gelegenheid daartoe ontstaat als de regio en het rijk zich gaan buigen over de uitwerking van het Nationaal en het Regionaal Ruimtelijk Kader per riviertak.

Ten aanzien van het pleidooi van de raad voor een andere veiligheidsbenadering stelt de staatssecretaris dat een nieuwe risicobenadering voor het rivierengebied 'niet zomaar [is] doorgevoerd'. 'In het kader van het traject WaterVeiligheid 21ste eeuw wordt de komende tijd een maatschappelijke discussie gevoerd over de gewenste veiligheidsbenadering in Nederland. Verwachting is dat de maatregelen van de PKB ook in het kader van een veranderende veiligheidsbenadering 'no regret' zullen zijn'.

Verder stelt de staatssecretaris dat de aanbevelingen van de raad om te kiezen voor robuuste maatregelen en een ontwikkelingspolitieke aanpak geheel in lijn zijn met het vigerende beleid. Zij beschouwt de maatregelen die het kabinet wil nemen als 'een eerste stap om ook in de toekomst een robuust riviersysteem te realiseren'. De strategische beleidskeuze voor de lange termijn voor een afvoer van 18.000 m³/s bij Lobith past volgens de bewindsvrouw bij het beoogde geen-spijt-beleid. Ten slotte geeft het Ministerie volgens de staatssecretaris uitvoering aan een ontwikkelingspolitieke aanpak door ruimte te geven voor aan meekoppelende belangen in de planvormings- en realisatiefase. 'Met behulp van de programmatische aanpak is flexibiliteit ingebouwd', aldus de staatssecretaris.

7

Debat over de evaluatienota klimaatbeleid

De VROM-raad en de Energieraad hebben in het najaar op verzoek van het Ministerie van VROM een intern debat georganiseerd over de Evaluatienota Klimaatbeleid 2005, die op 31 oktober door het kabinet werd uitgebracht. In algemene zin is er tijdens dit debat waardering uitgesproken voor de evaluatienota. Daarnaast waren ook enkele kanttekeningen te beluisteren.

De betrokken raadsleden vinden de nota nogal technisch en het accent ligt naar hun mening teveel op het halen van de Kyotodoelen. De evaluatie van de voortgang van het Nederlandse

klimaatbeleid vraagt om een breder perspectief. Er moet beter gekeken worden naar de internationale ontwikkelingen en naar de periode na 2012. Ook zou het instrument emissiehandel meer aandacht moeten krijgen in de evaluatie. Vooral de vragen hoe het instrument kan worden verbeterd en uitgebreid, zijn daarbij aan de orde. De raden hebben het 'Verslag van het debat over de Evaluatienota Klimaatbeleid 2005' op 8 november 2005 aangeboden aan staatssecretaris Van Geel en minister Brinkhorst.

Er is geen uitgebreide publiciteit rondom dit debat georganiseerd. De raden hebben alleen een gezamenlijk persbericht uit laten gaan.

Bijlage 1

Samenstelling raad en secretariaat

Samenstelling raad per 1 januari 2005

mr. H.M. Meijdam
voorzitter

prof.dr. P.J. Boelhouwer
wetenschappelijk directeur van het OTB in Delft

mw. drs. C.F. van Dreven
directeur van woningcorporatie Woonplus te Schiedam

prof.dr. M.A. Hajer
hoogleraar Bestuur en Beleid aan de Universiteit van Amsterdam

mw. dr. M.W. Hofkes
hoofd Economie en Technologie van het Instituut voor milieuvraagstukken te Amsterdam

prof. dr. ir. J.T. Mommaas
hoogleraar vrijetijdsstudies te Tilburg

ir. A. Reijndorp
zelfstandig adviseur op het terrein van stedelijk onderzoek

mw. drs. A. Rijckenberg
adviseur ruimtelijke ordening en stedelijke ontwikkeling

mr. H.C.F. Smeets
directievoorzitter Vesteda-groep

mw. M.A.J. van der Tas
loco-burgemeester en wethouder te Apeldoorn

ir. S. Thijsen
voorzitter raad van bestuur Grontmij NV

prof. dr. P.P. Tordoir
directeur beleidsadviesing en regiostimulering van de Kamer van Koophandel Amsterdam
hoogleraar Economische Geografie en Planologie aan de Universiteit van Amsterdam

mw. drs. P.J.L. Verbugt
oud-Kamerlid en woordvoerder ruimtelijke ordening van de VVD-fractie, zelfstandig adviseur

prof. mr. J.M. Verschuuren
hoogleraar Europees en internationaal milieurecht bij het Centrum voor Wetgevingsvraagstukken in Tilburg

prof. dr. ir. B.C.J. Zoeteman
hoogleraar duurzaamheidsvraagstukken in Tilburg

Waarnemers

drs. T.H. van Hoek
onderdirecteur, Centraal Planbureau

prof. ir. N.D. van Egmond
directeur Milieu, Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu (RIVM); hoogleraar Milieukunde, Universiteit van Utrecht

mr. N.R. van Ravesteyn
plv. directeur, Ruimtelijk Planbureau

dr. V. Veldheer
hoofd onderzoeksgroep Leefomgeving en Wonen, Sociaal en Cultureel Planbureau

Algemeen secretaris

drs. A.F. van de Klundert

Medewerkers secretariaat per 31 december 2005

mw. ir. D. Blom
projectmedewerker

mw. C. de Booij
projectassistent

mw. A.M.H. Bruines
projectassistent

drs. M. Buiten
projectmedewerker

dr. L.B.J. van Duinen
senior projectmedewerker

mw. A.M. Gani-Batubara
managementassistent

mw. J.C. Floridas
gedetacheerd

mw. drs. M.P. Hoogbergen
senior projectmedewerker

mw. ir. S.P.L. Kessels-Tonino
projectleider

ir. A.P. Nieuwenstein
senior projectmedewerker

mw. E.M. Nooitmeer
managementassistent

ir. P.W.F. Petrus
projectleider

mw. S. Post
medewerker PIOFAH

mw. P. van Schie
medewerker DIV

mw. mr. I.P. Sievers
senior projectleider

dr. V.J.M. Smit
senior projectleider

mw. J. Verhulst
hoofd bedrijfsbureau

mw. C.I.A. de Vries
projectassistent

mw. ir. T.T. van der Werff
projectleider

mw. J.M.C. Zijlstra
medewerker
financiën/managementassistent

dr. T.H.C. Zwanikken
senior projectleider en plv. algemeen
secretaris

In de loop van 2005 hebben de volgende personen het secretariaat verlaten:

Amena Jahangier
administratief medewerker

Bijlage 2

Taak en werkwijze VROM-raad

Taak van de raad

Met ingang van 1 januari 1997 trad de Wet op de VROM-raad in werking. Hiermee was de instelling van de Raad voor Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer een feit. Artikel twee van deze wet stelt dat de VROM-raad tot taak heeft 'de regering en de beide kamers der Staten-Generaal te adviseren over hoofdlijnen van het beleid inzake de duurzame kwaliteit van de leefomgeving en over andere onderdelen van het rijksbeleid die relevant zijn voor de hoofdlijnen van het beleid op het gebied van volkshuisvesting, ruimtelijke ordening en milieubeheer.'

Bij de uitvoering van deze taak heeft de VROM-raad in 2005 onder meer de volgende vragen behandeld. Welke algemene eisen dienen te worden gesteld aan (nieuwbouw)woningen om tegemoet te komen aan de eisen van de bevolkingssamenstelling van Nederland op middellange en lange termijn, rekening houdend met het toenemend aantal alleenstaande ouderen? Waartoe zijn de woningcorporaties 'op aarde' en waar ligt hun missie? Welke nieuwe impulsen heeft het Nederlandse milieubeleid nodig om te komen tot een effectieve aanpak van de hardnekkige milieuproblemen? Welke mogelijkheden biedt de PKB *Ruimte voor de Rivier* om de ruimtelijke kwaliteit van het rivierengebied te verbeteren?

Werkwijze

Naast de gebruikelijke strategische adviezen voor de middellange termijn aan het begin van beleidscycli, adviseert de VROM-raad in toenemende mate ook tijdens en na afloop van een beleidscyclus. Daarbij streeft de raad naar sectoroverstijgende, niet-verkokerde adviezen die een impuls geven aan maatschappelijke en politieke

discussies en die bijdragen aan de kwaliteit van de politieke besluitvorming. Om die ambities waar te kunnen maken, heeft de raad na een tussentijdse interne evaluatie de werkwijze enigszins aangepast.

Bij het opstellen van het jaarlijkse werkprogramma wordt getracht zoveel mogelijk aan te sluiten bij de bestuurlijke agenda van het departement van VROM. De wensen van de minister en de staatssecretaris omtrent de te behandelen onderwerpen en het tijdstip van advisering vormen daarbij het uitgangspunt. Er wordt ook rekening gehouden met de politieke agenda van de Tweede Kamer. In het werkprogramma wordt ook ruimte open gelaten voor advisering over actuele onderwerpen die tijdens het programmajaar opkomen. Bij de voorbereiding van adviezen wordt momenteel de volgende werkwijze uitgeprobeerd. Bij de eerste verkenning van een adviestraject wordt expliciet afgewogen of samenwerking met een of meer andere adviesraden gewenst is. Op voorstel van de voorzitter stelt de raad vervolgens een voorlopige werkgroep aan. Met ondersteuning van het secretariaat stelt de voorzitter van deze werkgroep een startnotitie op over het te behandelen onderwerp. Naast een inhoudelijke terreinverkenning bevat de startnotitie ook een beschrijving van het kritische tijdpad (in relatie tot de politieke en bestuurlijke agenda) en van het beoogde type advies (bv. kort en op hoofdlijnen, of uitgebreid en diepgravend).

De startnotitie wordt eerst in de werkgroep en vervolgens in de raad besproken. Dit debat en de startnotitie vormen tezamen het uitgangspunt voor de werkzaamheden van de werkgroep en de betrokken medewerkers van het secretariaat. Bij de bespreking in de raad doet de werkgroepvoorzitter, in overleg met de raadsvoorzitter, ook een definitief voorstel voor bezetting van de werkgroep. Hierbij wordt de samenstelling van

de werkgroep zo goed mogelijk afgestemd op de benodigde expertise. De werkgroepen worden bij voorkeur niet te groot gemaakt om aldus gunstige randvoorwaarden te scheppen voor een voortvarende en diepgravende aanpak. Om informatie-lacunes te vullen, kan de werkgroep onderzoek uitbesteden of interactieve bijeenkomsten (bv. een rondetafelgesprek) organiseren.

Halverwege het adviestraject schrijft de werkgroep een korte notitie voor de raad met daarin een tussentijds overzicht van de stand van zaken en een aantal dilemma's en vraagstukken waarmee de werkgroep worstelt. Alleen deze vraagstukken en dilemma's worden besproken in de plenaire raad, mede aan de hand van een discussievoorstel van de werkgroep. Een adviesonderwerp kan in deze discussiefase ook meer dan eens besproken worden in de plenaire raad. Als er voldoende input is gegenereerd, schrijft de werkgroep een conceptadvies dat ter vaststel-

ling wordt voorgelegd aan de plenaire raad. Na de plenaire vaststelling door de raad wordt het advies aangeboden aan de adviesaanvrager, de minister of staatssecretaris van VROM en eventueel andere bewindspersonen. Min of meer tegelijkertijd wordt het advies in de publiciteit gebracht en breder verspreid.

Bijlage 3

Financieel overzicht 2005

De VROM-raad heeft een eigen begrotingsartikel: 01.99.72, onderverdeeld in drie onderdelen: ambtelijk personeel, overige personele uitgaven en algemene uitgaven. In het financieel overzicht 2005 van de VROM-raad zijn opgenomen de begrote verplichtingen en uitgaven voor 2005, alsmede de gerealiseerde verplichtingen en uitgaven in 2005. Het budget ambtelijk personeel en overige personele uitgaven is samengevoegd in het overzicht.

Posten personeel

De formatie van het secretariaat van de VROM-raad is vastgesteld op 19 fte's. Ook dit jaar kreeg de VROM-raad te maken met een taakstelling voor de inhuur van externen. Voor het afgelopen jaar leverde dit nog geen problemen op. Maar in tegenstelling tot voorgaande jaren is het budget bijna volledig uitgeput. Enige ruimte is ontstaan

vanwege de onvolledige bezetting van de raad het eerste halfjaar en het later vervullen van vacatures.

Posten materieel

De realisatie ligt lager dan de oorspronkelijke raming. In verband met de benoeming van de raad per 1 januari 2005 zijn er dit jaar minder adviezen uitgekomen.

Financieel overzicht 2005

Financieel overzicht 2005	Verplichtingen		Uitgaven	
	Begroting 2005	Realisatie 2005	Begroting 2005	Realisatie 2005
Artikel 01.99.72 (bedragen x € 1000)				
ambtelijk personeel				
overige personele uitgaven ¹⁷	1.572	1.558	1.572	1.539
algemene materiële uitgaven	542	364	542	365
Totaal	2.105	1.922	2.205	1.904

¹⁷ Inclusief loonbijstelling ambtelijk budget

Bijlage 4

Recente publicaties raad

Publicaties 2005

Oude bomen? Oude bomen moet je niet verplanten

Maart 2005 (Advies 046)

Voorbij of vooruit? Woningcorporaties aan zet

Oktober 2005 (Advies 047)

**Milieu en de kunst van het goede leven
Advies voor de Toekomstagenda Milieu**

Oktober 2005 (Advies 048)

Geen dijkbreuk, geen trendbreuk

Oktober 2005 (Advies 049)

**Verslag van het debat over de evaluatie-
nota klimaatbeleid**

Debat gehouden op 30 september 2005 met leden van de VROM-raad en de Energieraad

Het verslag is een gezamenlijke uitgave van de VROM-raad en de Energieraad

Ouderen van nu en in de toekomst: hun financiële spankracht, zorgbehoefte en woonwensen

2005 (Achtergrondstudie 017)

Publicaties 2004

Gereedschap voor Ruimtelijke Ontwikkelingspolitiek

April 2004 (Advies 039)

Buiten Bouwen

Mei 2004 (Advies 040)

Advies over de Nota Ruimte

Juni 2004 (Advies 041)

'Meerwerk'. Advies over de landbouw en het landelijk gebied in ruimtelijk perspectief

Oktober 2004 (Advies 042)

Nederlandse steden in internationaal perspectief: profileren en verbinden

Oktober 2004 (Advies 043)

Op eigen kracht. Eigenwoningbezit in Nederland

November 2004 (Advies 044)

Energietransitie: klimaat voor nieuwe kansen

December 2004 (Advies 045, in samenwerking met de Algemene Energieraad)

Essays ruimtelijke ontwikkelingspolitiek 2004 (Achtergrondstudie 015)

Essays Nederlandse steden in internationaal perspectief

2004 (Achtergrondstudie 016)

Publicaties 2003

Verantwoorde risico's, veilige ruimte

Juni 2003 (Advies 037, in samenwerking met de Raad voor Verkeer en Waterstaat)

Omgaan met overmaat. De vermogens van de woningcorporaties als sturingsopgave

September 2003 (Advies 038)

Risico's en veiligheid. Een historische schets

2003 (Achtergrondstudie 014)

Publicaties 2002

Smaken verschillen: multicultureel bouwen en wonen

Maart 2002 (Advies 032)

Impuls voor ruimtelijke investeringspolitiek; advies naar aanleiding van de (ICES-) investeringsimpuls 2002

Juni 2002 (Advies 033)

Minder blauw op straat? Advies over regionaal waterbeheer en ruimtelijke ordening in de 21e eeuw

September 2002 (Advies 034)

Haasten en onthaasten in de stedelijke herstructurering; Advies over de herstructurering van stedelijke woonmilieus

November 2002 (Advies 035)

Milieu en Economie: Ontkoppeling door Innovatie

December 2002 (Advies 036)

Aan de overkant van het water wonen ook mensen, verslagen van vier rondetafelgesprekken over water in de regio

2002 (Achtergrondstudie 011)

Enkele aansprakelijkheidsvraagstukken in relatie tot waterbeheer 21e eeuw

2002 (Achtergrondstudie 012)

Studies ten behoeve van het VROM-raadadvies Impuls voor ruimtelijke investeringspolitiek

2002 (Achtergrondstudie 013)

Publicaties 2001

Ontwerpen aan Nederland.

Architectuurbeleid 2001-2004

Februari 2001 (Advies 024, briefadvies)

Verscheidenheid en samenhang: stedelijke ontwikkeling als meervoudige opgave.

Visie op de stad 2

April 2001 (Advies 025)

Kwaliteit in ontwikkeling. Interimadvies over de Vijfde Nota Ruimtelijke Ordening

April 2001 (Advies 026)

Aandachtspunten voor de 'Nationale strategie voor duurzame ontwikkeling'

Juni 2001 (Resultaat van de adviesradenconferentie in het kader van de nationale strategie voor duurzame ontwikkeling)

Denklijnen voor het Noorden en overig Nederland. Advies over een snelle verbinding tussen het Noorden en de Randstad

Juli 2001 (Advies 027, in samenwerking met de Raad voor Verkeer en Waterstaat)

Waar een wil is, is een weg. Advies over het NMP4

Oktober 2001 (Advies 028)

Kwaliteit in ontwikkeling: uitwerking stedelijke netwerken, contouren en instrumenten. Vervolgadvies over de Vijfde Nota Ruimtelijke Ordening

Oktober 2001 (Advies 029)

Grotestedenbeleid, voortzetten en verbouwen. Advies over grotestedenbeleid

Oktober 2001 (Advies 030)

Plannen met visie. Advies over het Voorontwerp Fundamentele Herziening Wet op de Ruimtelijke Ordening

November 2001 (Advies 031)

Tussen feit en fictie: verkenning van ontwikkeling in de informatie- en communicatietechnologie en de mogelijke gevolgen voor het beleid inzake wonen, ruimtelijke ordening, milieu en mobiliteit

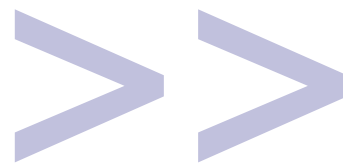
Maart 2001 (Achtergrondstudie 008)

Duurzame stedelijke ontwikkeling. Achtergrondstudie bij het advies 'Verscheidenheid en samenhang' Visie op de stad 2

April 2001 (Achtergrondstudie 009)

NMP4 onder de loep: Kritische analyse van de aanpak van de zeven milieuproblemen uit het NMP4

2001 (Achtergrondstudie 010)

VROM-raad
Oranje Buitensingel 6
Postbus 30949 - IPC 105
2500 GX Den Haag
telefoon (070) 339 15 05
fax (070) 339 19 70
e-mail: vromraad@minvrom.nl
website: www.vromraad.nl

Colofon

Jaarverslag 2004

Overname van teksten is uitsluitend toegestaan onder bronvermelding

Vormgeving

Drupsteen + Straathof, Den Haag

Drukwerk

OBT bv, Den Haag

De uitgever heeft ernaar gestreefd de rechten van de illustraties te regelen volgens de wettelijke bepalingen. Degenen die denken enige aanspraak te kunnen maken op de illustraties, kunnen zich wenden tot de uitgever.

ISBN-10: 90-8513-023-9

ISBN-13: 978-90-8513-023-9

